

О.В. Мартинчук

Київський університет імені Бориса Грінченка,

м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Одним з напрямів розвитку освіти в Україні на сучасному етапі є забезпечення права дітей з особливостями психофізичного розвитку на доступ до якісної освіти, інтеграцію їх в суспільство через залучення до загальноосвітнього простору. Основним фактором забезпечення спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами та їх здорових однолітків є відповідна підготовка майбутніх педагогів до роботи з цією категорією дітей в загальноосвітньому просторі, яка передбачає формування у студентів професійної компетентності у сфері організації інтегрованого та інклюзивного навчання.

У зв'язку з активізацією процесу впровадження інклюзивного навчання в Україні Міністерством освіти і науки України розроблений «План дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки» [7]. У ньому передбачено забезпечення спеціальної підготовки педагогічних кадрів для роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, в умовах інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх закладах.

Особливо важливим в цьому аспекті є формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів загального типу у сфері організації та впровадження спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами та дітей, котрі мають нормальний розвиток.

Це обумовлено тим, що на сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається збільшення кількості дітей дошкільного віку, які відвідують

дошкільні установи і мають відхилення психофізичному розвитку. Згідно статистичних даних міжнародних суспільних організацій кожна дев'ята дитина має особливості в психофізичному розвитку.

Вихователі, які мають нагоду спостерігати за динамікою психофізичного розвитку дитини в процесі організованого навчання і виховання, іноді є першими, хто звертає увагу на деякі особливості психофізичного розвитку дошкільника й інформує про них батьків. Важливо якомога раніше виявити і діагностувати порушення розвитку у дитини, щоб вчасно забезпечити її адекватною корекційною допомогою і якісним психолого-педагогічним супроводом в освітньому процесі дошкільного навчального закладу.

Діти з особливостями психофізичного розвитку потребують ранньої систематичної допомоги в навчанні та розвитку, що обумовлено сензитивністю раннього і дошкільного віку щодо формування багатьох вищих психічних функцій, специфічних людських якостей і здібностей. Пластичність мозку дитини раннього і дошкільного віку, особлива роль цього періоду у формуванні емоцій, інтелекту, мовлення й особистісних якостей зумовлюють значні потенційні можливості корекційно-педагогічної допомоги, яка надається в цей час.

Відповідно до світових тенденцій та національного досвіду в Україні передбачено різні форми організації освіти і соціалізації для дітей з особливостями психофізичного розвитку, зокрема в умовах загальноосвітніх установ для дітей з типовим розвитком (так зване інтегроване та інклюзивне навчання і виховання). Звичайно, в таких установах працюють фахівці із загальноосвітньою чи загальнопсихологічною підготовкою, які недостатньо ознайомлені з особливостями дітей, котрі мають порушення психофізичного розвитку, та специфікою їх навчання і виховання. Враховуючи ту обставину, що такі діти потрапляють у різні типи установ разом з дітьми, які мають типовий розвиток, і потребують спеціальної корекційно спрямованої роботи для збереження їх розвитку, виправлення і компенсації певних вад, відхилень у процесі соціалізації, максимального використання потенційних

можливостей розвитку, існує потреба у формуванні професійної компетентності майбутніх вихователів у сфері організації інтегрованого та інклюзивного навчання.

Поняття «компетентність» міцно увійшло до педагогічної лексики в кінці ХХ ст.. Воно з'явилося як результат соціального замовлення системі освіти і теоретичних досліджень в педагогічній науці.

Дефініція «професійна компетентність» трактується по різному вченими різних країн. В Україні науковці, які досліджують проблеми підготовки фахівців для системи дошкільної освіти, вважають, що недостатньо розглядати професійну компетентність педагога дошкільних установ тільки як когнітивний компонент педагогічного професіоналізму і основу культури професійного мислення, свідомості і самосвідомості. Професійна компетентність вихователя дітей дошкільного віку охоплює такі сфери компетенції як оздоровчо-профілактична, діагностична, прогностична, навчально-розвивальна, методична, виховна, комунікативна, організаційно-педагогічна, контролююча, освітня, самовдосконалення, кожна з яких вимагає від вихователя, окрім професійних знань і умінь, ще й наявність позитивних світоглядних установок і розвитку певних особистісних професійно значущих якостей характеру [6].

Компетентність виявляється в ефективній діяльності людини і включає її особистісне ставлення до предмета цієї діяльності, інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід та особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми, що виникають у професійних ситуаціях, якісно виконувати фахові завдання. Компетентності будуються на комбінації пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань та умінь [4].

Проблема нашого дослідження потребувала визначення професійної компетентності педагога дошкільного навчального закладу у сфері організації інтегрованого та інклюзивного навчання. Згідно загальновизнаних характеристик професійної компетентності [4], аналізу психолого-

педагогічної літератури з досліджуваної проблеми [1, 6, 8] нами визначено такі характеристики професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти у сфері організації інтегрованого та інклюзивного навчання:

- розуміння суті завдань, що виконуються вихователями під час організації і проведення навчально-виховного процесу в дошкільному закладі, який опікується дітьми з особливими освітніми потребами (результати Всеукраїнського науково-педагогічного експерименту «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» засвідчили, що лише близько 25% педагогів інтегрованого навчання розуміли, що вони працюють в парадигмі корекційної роботи, інші – пов'язували корекційну роботу зі спеціальними заняттями з корекції мовлення, моторики тощо, а не як вимогу, якій має бути підпорядкований увесь освітній процес [2, 3]);

- знання та досвід у професійній сфері організації та впровадження інтегрованого (інклюзивного) навчання в дошкільних навчальних закладах;

- вміння обирати засоби, адекватні конкретним обставинам та умовам навчання і виховання дітей з різними нозологіями;

- почуття відповідальності за досягнуті результати в плані забезпечення ефективного розвитку дитини згідно її потенційних можливостей, адже відомо, що розвиток дитини значною мірою залежить від того, наскільки ефективно та адекватно до її можливостей організовано навчання та виховання в умовах дошкільного навчального закладу та школи; досвід навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку свідчить про те, що вони можуть ефективно розвиватися, якщо навчально-виховна робота здійснюється з урахуванням їхніх специфічних особливостей та з опорою на компенсаційні процеси, але ці можливості реалізується лише тоді, коли діти потрапляють у найсприятливіші для них умови;

- здатність визнавати власні помилки під час проведення корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, організації взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу і коригувати їх;

- особистісно-гуманістична орієнтація на дітей.

Професійна компетентність майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у сфері організації інтегрованого та інклюзивного навчання охоплює декілька складових:

- концептуальна (наукова) складова – усвідомлення педагогом теоретичних основ розвитку, виховання і навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку і концептуальних засад інклюзивної освіти;

- інструментальна – володіння базовими загальнопедагогічними вміннями, такими, як гностичні, аналітико-діагностичні, конструктивні, креативні, оцінні, інформаційні, організаторські, когнітивні (пізнавальні);

- інтегративна – здатність поєднувати теорію, практику і методологію під час вирішення проблем розвитку, навчання і виховання дошкільників в умовах інклюзивного навчання, здатність пов'язувати специфічне, унікальне і загальне, універсальне;

- контекстуальна – створення соціального, культурного, природного та предметно-ігрового середовища, в якому здійснюється ефективний розвиток, адекватне навчання і виховання;

- технологічна – створення відповідних прогнозуванню операційних форм технологічної організації діяльності дітей, вміння проектувати результати їх розвитку, навчання і виховання в умовах інтегрованого та інклюзивного навчання;

- рефлексивна – наявність рефлексивної культури, рефлексії педагогічної діяльності;

- комунікативна – вміння ефективно використовувати засоби міжособистісної комунікації, адекватні способи спілкування з іншими дітьми та учасниками освітнього процесу.

Отже, в основу професійної компетентності майбутнього вихователя дошкільної установи у сфері організації інтегрованого, інклюзивного навчання закладена ідея зв'язку професійного досвіду, професійної ерудованості, професійного мислення і технологічної культури, що визначаються мотивацією педагогічної діяльності, здібністю до професійної рефлексії, стійкістю загальнокультурних і професійних інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Введенский В.Н. Профессиональная компетентность педагога: [пособие для учителя]. – СПб: Просвещение, 2004.
2. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: [навч.–метод. посібник] / А.А. Колупаєва, Н.З. Софій, Ю.М. Найда та ін./ за заг. ред. Л.І. Даниленко – К.: 2007 – 127 с.
3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / Алла Анатоліївна Колупаєва – К.: «Саміт-Книга», 2009. – 272 с.: іл. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
4. Методичний супровід наукової теми Університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www. kmpu. edu. ua](http://www.kmpu.edu.ua) – Назва з екрану.
5. Мартинчук О.В. Основи корекційної педагогіки: [навч.-метод. посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта»] / Олена Валеріївна Мартинчук. – К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 288 с.
6. Підготовка вихователів до розвитку особистості дитини в дошкільному віці: [монографія] / Г.В. Беленька, Н.М. Голота, М.А. Машовець [та ін.]; ред. І.І. Загарницька. – Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 272 с.
7. План дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки / Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.09.2009 р. №. 855. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www. teacher. at. ua](http://www.teacher.at.ua) – Назва з екрану.
8. Яфаєва В.Г. Профессиональная компетентность педагога дошкольного учреждения в сфере интеллектуального развития детей // Дошкольное воспитание. – 2010. – № 8. – С. 117 – 121.